

Регіональні ринки освітніх послуг: сутність та значення в умовах транскордонного співробітництва

У статті визначено поняття та значення ринку освітніх послуг; розглянуто фактори його розвитку в умовах транскордонного співробітництва; розкрито особливості впливу ринку освітніх послуг на розвиток прикордонного регіону; виділено рівні регулювання та напрями розвитку регіональних ринків освітніх послуг.

Ключові слова: освітня послуга, ринок освітніх послуг, транскордонне співробітництво.

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальними для України є формування та реалізація нових стратегій для використання можливостей транскордонного співробітництва прикордонних регіонів із прикордонними територіями держав-сусідів. Важлива передумова для інтенсифікації процесів транскордонного співробітництва в зонах прикордонного простору – це освіта. Формування й розвиток регіональних ринків освітніх послуг – один із перспективних напрямів реалізації державної та регіональної політики, що є необхідною умовою відновлення економічного зростання в Україні, розвитку прикордонних взаємозв'язків і реалізації експортного потенціалу. Розвиток регіональних ринків освітніх послуг в умовах транскордонного співробітництва сприяє розв'язанню економічних і соціальних проблем завдяки виходу продукції національних підприємств на світові ринки, підвищенню конкурентоспроможності громадян на внутрішньому й зовнішньому ринках праці, перетворенню сфери освіти на прибутковий сектор економіки.

Аналіз досліджень цієї проблеми. За останні роки збільшився інтерес до вивчення ринку освітніх послуг. Вагомий внесок у процес дослідження теоретичних та практичних проблем функціонування ринку освітніх послуг зробили такі науковці, як Н. Авшенюк, Г. Товканець, Б. Данилишин, М. Долішній, Т. Оболонська, В. Огаренко. Теоретичні розробки вітчизняних учених із питань транскордонного та прикордонного співробітництва, зокрема П. Беленького, П. Луцишина, Н. Мікули, С. Писаренко, стали інформаційною базою для написання статті. Проте аналіз результатів останніх досліджень і публікацій засвідчує недостатнє вивчення регіонального аспекту розвитку ринку освітніх послуг.

Мета статті – визначення поняття та значення розвитку регіональних ринків освітніх послуг в умовах транскордонного співробітництва. Для досягнення мети поставлено такі **завдання**: вивчити сутність і значення поняття освітньої послуги та ринку освітніх послуг, розглянути фактори розвитку ринку освітніх послуг прикордонних територій, виділити рівні регулювання й напрями розвитку регіональних ринків освітніх послуг в умовах транскордонного співробітництва.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Прикордонним територіям притаманна своя специфіка розвитку, що проявляється в розширенні конкурентного середовища в транскордонний простір. Конкурентне середовище на прикордонних територіях формується під впливом міжрегіональних (усередині держави) та транскордонних ринків. Тому здатність прикордонних регіональних ринків відповідати вимогам конкурентного середовища транскордонного й міжрегіонального ринків визначає нові стратегічні напрями розвитку території.

Необхідна передумова для інтенсифікації процесів транскордонного співробітництва в зонах прикордонного простору – освіта та інтенсивні контакти між населенням.

Економічним виміром освіти є освітня послуга. Аналіз останніх досліджень та публікацій вітчизняних науковців засвідчив, що на сьогодні немає єдиного визначення поняття освітньої послуги.

Освітня послуга – це результат виконання різноманітної (педагогічної, виховної, наукової, організаційно-управлінської) діяльності працівниками сфери освіти для задоволення освітніх потреб окремих людей і всього суспільства.

Освітня послуга – це продукт, який у процесі реалізації трансформується в робочу силу, якість

якої залежить не лише від сукупності отриманих послуг, а й від якості та кількості власної праці, витраченої в процесі споживання.

Згідно з класифікацією Генеральної угоди з торгівлі освітніми послугами виділяють такі типи освітніх послуг [1]:

- транскордонний експорт або транскордонна торгівля освітніми послугами, що реалізується в межах телекомунікацій, які переміщують послуги через кордон (навчання дистанційно);
- студентська мобільність, а саме індивідуальні поїздки споживачів освітніх послуг, зокрема студентів, за кордон із метою отримання кваліфікації та диплома;
- прямі іноземні інвестиції як комерційна присутність означають наявність у державі іноземного провайдера, який надає, розповсюджує освітні послуги;
- переміщення через кордон носія освітніх послуг передбачає переїзд професорсько-викладацького складу до іншої держави для надання освітніх послуг.

Ринок освітніх послуг – це сфера обігу або система економічних відносин із приводу купівлі-продажу освітніх послуг.

Об'єктом купівлі та продажу виступає не сама освіта як процес набуття знань, а освітня послуга, що включає комплекс матеріальних і нематеріальних ресурсів, необхідних для процесу навчання.

Суб'єктами ринку освітніх послуг та продуктів є освітні установи, споживачі (окремі особи), замовники (державна, підприємства й організації), посередники (служби зайнятості, біржі праці, органи реєстрації, ліцензування та акредитації освітніх установ тощо), а також громадські інститути й структури, що здійснюють просування освітніх послуг вищих навчальних закладів на ринку.

Регіональний ринок освітніх послуг – це система економічних відносин із приводу попиту та пропозиції освітніх послуг, яка має власну організаційну структуру, виконує специфічні функції, орієнтується на характерні інституційні норми й розвивається в певних геопросторових межах.

Ринок освітніх послуг в умовах транскордонного співробітництва – це система відносин прикордонних територій сусідніх держав у ринкових умовах щодо купівлі та продажу освітньої послуги.

Підтримка освітніх послуг – один з основних напрямів розвитку транскордонної співпраці. Реалізацію програм транскордонного співробітництва в галузі освіти забезпечують різні види діяльності, серед яких:

- обмін студентами й викладачами в межах діяльності, пов'язаної з побратимством і партнерством між прикордонними школами;
- організація екскурсій через кордон;
- надання більшого обсягу інформації щодо мов, історії й культури сусідніх країн у навчальних програмах прикордонних шкіл;
- запровадження двомовних навчальних програм;
- полегшення доступу до шкіл, що розміщені за кордоном, зокрема через запровадження пільгових тарифів на користування транспортом;
- упровадження транскордонних шкільних програм або, якщо це можливо, звичайної шкільної програми, за якою учні з двох прикордонних районів разом відвідують школу й одержують однакову освіту по обидва боки кордону за допомогою вчителів з обох задіяних шкіл;
- сприяння транскордонній академічній мобільності та співробітництву між університетами в прикордонних регіонах;
- у контексті вищої освіти це проходження виробничої практики на підприємствах, в організаціях, установах прикордонних регіонів [2].

У сучасному суспільстві освіта й знання стають транскордонним та транснаціональним явищем. Формування єдиного світового освітнього простору відбувається через зближення підходів різних країн до організації освіти, а також через визнання документів про освіту інших країн. Спільний освітній простір, з одного боку, сприяє зростанню мобільності студентів та професорсько-викладацького складу, а з іншого – академічна мобільність є необхідною умовою формування самого спільного освітнього простору [3].

Результат транскордонного співробітництва у сфері освіти – підвищення якості й конкурентоспроможності освітніх послуг з урахуванням загальноєвропейських вимог.

Формування та ефективна реалізація експортного потенціалу в межах транскордонного ринку освітніх послуг є одним із перспективних напрямів розвитку освітньої сфери, що сприяє отриманню інвестицій і розвитку економіки прикордонних територій [1, с. 75]. Для української вищої освіти розширення експорту освітніх послуг вигідне, по-перше, з економічного погляду: підготовка фахівців для зарубіжних країн стає однією з найбільш вигідних статей доходу, особливо в умовах слабого фінансування сфери освіти. По-друге, із погляду підвищення якості освіти – прагнення залучити іноземних студентів спонукає українські ВНЗ до формування системи підготовки фахівців з урахуванням вимог світового ринку праці до якості освіти та напрямів підготовки фахівців.

Розвиток ринку освітніх послуг у межах транскордонного співробітництва має такі переваги на регіональному рівні: диверсифікація та зростання фінансових надходжень до бюджетів закладів надання освітніх послуг у результаті залучення іноземних студентів, адаптація навчальних програм до загальноєвропейських вимог, раціональне використання внутрішніх ресурсів, підвищення рівня академічної мобільності, якості освітніх послуг у результаті участі професорсько-викладацького складу в міжнародному процесі обміну знаннями [2].

На національному рівні виділяємо такі переваги: підвищення якості національної освіти з урахуванням загальноєвропейських вимог до освітніх програм і процедур, використання можливостей експорту освітніх послуг на основі визнання дипломів про освіту, підвищення конкурентоспроможності освітньої системи, стимулювання розвитку національних ринків праці.

Негативними факторами розвитку ринку освітніх послуг в умовах транскордонного співробітництва є низька інноваційна активність підприємств та недостатній рівень наукоємності виробництва, що призводять до формування неефективної структури зовнішньої торгівлі, зниження конкурентоспроможності прикордонних регіонів на внутрішньому й зовнішньому ринках, інноваційної відсталості від регіонів сусідніх країн. Скорочення кількості підготовлених кадрів, відсутність науково-дослідних центрів призводять до необхідності здійснення високих витрат із метою залучення інноваційних розробок, пошуку партнерів для реалізації технологій і винаходів у сферах народного господарства [4].

Процеси розвитку ринку освітніх послуг у межах транскордонного співробітництва регулюються на двох рівнях:

- національному (суб'єктами регулювання є державні та регіональні органи влади – законодавчі, виконавчі, судові й спеціалізовані державні та регіональні органи влади – Міністерство освіти, державні й регіональні органи управління освітою та самоврядування в галузі освіти);
- наднаціональному (суб'єктами регулювання виступають міжнародні організації та інтеграційні об'єднання) [2].

Виділяють необхідні напрями розвитку ринку освітніх послуг у контексті транскордонного співробітництва [5].

Важливим для розвитку транскордонного ринку освітніх послуг є підвищення інституційної спроможності державних службовців, що здійснюється в контексті практичного навчання урядовців із виконанням завдань, пов'язаних із реформами в економіці й суспільстві, створенням робочих груп для політичного аналізу та стратегічного планування.

Посилення ролі громадянського суспільства в межах здійснення освітньої політики відбувається через запровадження механізмів консультування з представниками громадськості й незалежними експертами з освітніх питань, а також створення такої системи управління освітою, коли недержавним організаціям і приватному сектору делегується частина державних управлінських, політичних функцій в освіті.

Наступний напрям розвитку ринку освітніх послуг – децентралізація та регіоналізація освіти на основі аналізу її багатокладності з урахуванням регіональних особливостей та інтересів територіальних громад під час вибору методів управління, здійснення реформ і фінансового забезпечення. Державна політика в процесі трансформації освіти повинна враховувати потребу локальних проектів реформування освіти та наявність незалежних аналітичних центрів.

Важливо забезпечити способи підвищення ефективності використання ресурсів міжнародної технічної допомоги й міжнародного досвіду. Міжнародна допомога та західний досвід – дуже важливі ресурси для координації зусиль усіх учасників розвитку ринку освітніх послуг.

Розробка концептуальних засад публічності освітньої політики забезпечує аналіз стану й

перспектив розвитку ринку освітніх послуг, визначення механізмів реалізації освітньої політики з урахуванням інтересів суспільства, громадян, а також розробку стратегій її втілення.

Для ефективного функціонування транскордонного ринку освітніх послуг потрібні розвиток інфраструктури освіти, запровадження нових технологій.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, розвиток транскордонного співробітництва у сфері освіти може сприяти розв'язанню економічних і соціальних проблем України через вихід продукції національних підприємств на світові ринки; підвищення конкурентоспроможності громадян України на внутрішньому й світовому ринках праці; перетворення освіти на прибутковий сектор, який динамічно розвивається. Функціонування ринку освітніх послуг займає важливе місце у формуванні ефективного кадрового потенціалу, наукового та інноваційного потенціалу як регіонів, так і України в цілому, що дає змогу забезпечити підтримку національних інтересів України в умовах транскордонного співробітництва. Розвиток ринку освітніх послуг є пріоритетним напрямом державної й регіональної політики, який спроможний підвищити соціально-економічний рівень розвитку регіону та відіграти важливу роль у процесі прискорення європейської інтеграції України.

Джерела та література

1. Авшенюк Н. М. Розвиток транснаціональної вищої освіти в контексті глобалізації ринків освітніх послуг / Н. М. Авшенюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/Tipuss/2011_4/Avsh.pdf
2. Товканець Г. В. Трансграничное співробітництво в освітній галузі в умовах розвитку Карпатського євро регіону : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. «Науковий потенціал 2013» (25–27 берез. 2013 р.) / Г. В. Товканець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://int-konf.org>
3. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1421>
4. Шляхи підвищення інноваційно-інвестиційного потенціалу регіону як фактора розвитку трансграничного співробітництва // Аналітична записка до Секретаріату Президента України 19.02.10 року / Національний інститут стратегічних досліджень. Регіональний центр у Львові [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://niss.lviv.ua>
5. Трансформація української освіти в контексті європейської інтеграції. Звіт про проект. Міжнародний центр перспективних досліджень, вересень 2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://icps.newagelab.com.ua/pub/files/34/89/transformation_ukr.doc.

Юлія Дольняк. Региональные рынки образовательных услуг: понятие и значение в условиях трансграничного сотрудничества. В статье изучаются понятие и значение рынка образовательных услуг, рассмотрены факторы его развития в условиях трансграничного сотрудничества, анализируется влияние на развитие приграничных регионов, выделены уровни регулирования и направления развития региональных рынков образовательных услуг. Рынок образовательных услуг в условиях трансграничного сотрудничества – система отношений приграничных территорий соседних государств в рыночных условиях по покупке и продаже образовательной услуги. Результатом трансграничного сотрудничества в сфере образования является повышение качества и конкурентоспособности образовательных услуг с учетом общеевропейских требований. Выделяют направления развития рынка образовательных услуг в контексте трансграничного сотрудничества: повышение институциональной способности государственных служащих, усиление роли гражданского общества, децентрализация и регионализация образования, использования ресурсов международной технической помощи и международного опыта, развитие инфраструктуры образования, внедрение новых технологий. Развитие рынка образовательных услуг является приоритетным направлением государственной и региональной политики, который способен повысить социально-экономический уровень развития региона и сыграть важную роль в процессе ускорения европейской интеграции Украины.

Ключевые слова: образовательная услуга, рынок образовательных услуг, трансграничное сотрудничество.

Yulia Dolyniak. The Nature and Significance of the Regional Educational Markets in the Conditions of the Transborder Cooperation. The mean and significance of the educational market was learnt, the factors of the educational market of the border are as were determined, the directions of transborder cooperation in the sphere of education were analyzed, the levels of regulation of the regional educational markets in the conditions of the transborder cooperation were identified. Educational market in terms of transborder cooperation is a system of relationships of the border areas of neighboring countries for the purchase and sale of educational

services. The result of transborder cooperation in the field of education is improving of the quality and competitiveness of educational services according to European requirements. The directions of development of the educational market in the conditions of transborder cooperation are enhancing institutional capacity of the public servants, strengthening the role of civil society, decentralization and regionalization of education, using the resources of international technical assistance and international experience, development of infrastructure of education, introduction of new technologies. The development of the education market is a priority of state and regional policy, which is able to increase the level of social and economic development of the region and has an important role in the European integration of Ukraine.

Key words: educational service, educational market, transborder cooperation.

УДК332.12

Олег Уніга – аспірант кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Концептуально-теоретичні засади регулювання ринку праці прикордонного регіону

У статті розкрито сутність регіонального ринку праці прикордонного регіону, розроблено стратегічні напрями та завдання регулювання ринку праці прикордонного регіону. Обґрунтовано необхідність трансформації системи регулювання ринку праці в Україні з орієнтиром на формування інституціолізованого регульованого ринку праці.

Ключові слова: ринок праці, регіональний ринок праці, прикордонний регіон, регулювання ринку праці, економічно активне населення.

Постановка наукової проблеми та її значення. Прикордонне положення регіону має низку позитивних і негативних моментів, що впливають на розвиток ринку праці. З одного боку, сусідство з регіонами розвинутих країн виступає важливим чинником активізації розвитку регіонального ринку праці; з іншого – для більшості прикордонних територій України в умовах сьогодення характерні системні проблеми, що безпосередньо пов'язані з функціонуванням ринку праці та зумовлені низькою ефективністю механізмів регулювання ринку праці. До них належать значне погіршення співвідношення між працездатним і непрацездатним населенням, спад економічної активності населення, нерозвиненість та деструктивні зміни внутрішнього ринку праці, обмеження пропозиції кваліфікованої робочої сили, загострення проблем працевлаштування незайнятих громадян, зростання обсягів і рівня офіційного й прихованого безробіття, розвиток трудової міграції та інші. Зважаючи на вищезазначене, наукове й практичне значення мають питання теоретичного обґрунтування концептуальних засад регулювання ринку праці прикордонного регіону. Окрім того, особливої актуальності питання вдосконалення регулювання ринку праці прикордонного регіону набувають у контексті євроінтеграційних процесів, потенційного входження України в єдиний європейський ринок праці.

Аналіз дослідження цієї проблеми. Дослідженню ринку праці приділили увагу вчені, серед яких – Д. Богиня, Б. Ворвинець, В. Герасимчук, О. Грішнова, С. Калінін, В. Лагутін, Е. Лібанова, Л. Лісогор, Н. Лук'янченко, Ю. Маршавін, М. Мурашко, А. Никифорова, В. Онікієнко, В. Петюх, У. Садова, Л. Семів, Г. Слезінгер, О. Титар, Г. Черниченко, М. Шаленко, О. Ярош та ін. У їхніх працях закладено вагомe підґрунтя дослідження процесів формування й функціонування ринків праці на національному та регіональному рівнях. Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, питання регулювання ринку праці прикордонного регіону потребують подальшого вивчення, оскільки саме прикордонні регіони, порівняно із суміжними регіонами країн-сусідів, характеризуються зростаючою асиметрією в їхньому розвитку, низькими соціально-економічними показниками, наслідком чого виступають соціальні напруження, безробіття, погіршення якості життя тощо.

Мета й завдання статті. **Мета статті** – теоретичне обґрунтування концептуальних засад регулювання ринку праці прикордонного регіону. Для досягнення мети виконано такі **завдання:**